

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT BESZÁMOLÓJA AZ 1983. ÉVRŐL

1983 elején sok belső vita és külső egyeztetés eredményeként korrekciót hajtottunk végre a KMK feladatrendszerében és szervezetében. Ennek lényege két pontban foglalható össze:

A funkcionális feladatok ügyintézését átadtuk az Országos Széchényi Könyvtárnak, a döntési hatáskör fenntartása mellett. Jelenleg tehát a *személyzeti* és a *nemzetközi* ügyintézés, valamint a gazdálkodás adminisztrációja az OSZK megfelelő igazgatóságain és osztályain történik, a döntési hatáskör a KMK ügyeiben azonban a KMK igazgatójánál van. Ez így ésszerűbb, gazdaságosabb és talán kényelmesebb is.

Átadtunk az OSZK-nak két személyt, akik fejlesztési- és kutatási koordinációs feladatokat végeznek a jövőben. Ezzel a KMK-ban megszűnt a *számítógépesítés* és a *könyvtári kutatások* irányításának feladata. Ezt a jövőben az OSZK-ban végzi két új csoport. (Fejlesztési csoport; Kutatásszervezési csoport)

A KMK feladatköre és profilja egyszerűbbé vált, súlya ugyanakkor nem csökkent, mert az állami-szakfelügyelet kifejlesztése nagyban erősítheti a tekintélyét.

Hálózatfejlesztési, koordinációs és szakfelügyeleti feladatok

Hálózatfejlesztési és koordinációs feladatok körében az előző években megkezdett szolgáltatásbővítő vállalkozások útját egyengettük.

A megyei könyvtárak társadalomtudományi szolgáltató tevékenységét kérdőíves módszerrel, illetve konzultációk keretében felmértük. Elkészült az összefoglaló jelentés, amelynek megvitatására a Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának 1984. évi egyik ülésén kerül sor néhány országos társadalomtudományi szakkönyvtár képviselőjének jelenlétében.

Helyzetfelmérő jelentés készült a városon belüli könyvtári együttműködésről és a központi ellátó rendszerekről, amely az ellátó rendszerek gazdaságosságát és azokat a módokat vizsgálja, amelyek lehetővé teszik, hogy az ellátó rendszerek bizonyos helyzetekben ténylegesen többet nyújtsanak, mint az önállóan gyarapító kiskönyvtárak.

Nemzetközi szemlét készítettünk az egyetemi könyvtárak fejlesztési követelményrendszeréről, kiadására 1984-ben kerül sor.

A könyvtári videotékák helyzetéről és lehetőségeiről a különböző könyvtártípusokban címmel országos értekezletet tartottunk a Magyar Könyvtárosok Egyesületével közös rendezésben. Felvettük a kapcsolatot az Országos Közművelődési Tanáccsal a video

könyvtári kifejlesztése érdekében és közreműködtünk a Tanács mellett szervezett video munkabizottság munkájában. Részt vettünk a Minisztertanács számára készített Előterjesztés a videoteknika alkalmazásáról c. anyag összeállításában.

Elkészült a hangos könyvek útmutatója és mintakatalógusa.

Összefoglaltuk a szakszervezeti művelődési otthonokban működő könyvtárak helyzetfelmérésének tapasztalatait.

Vállalati szakkönyvtári modellgyűjtemény munkálatait indítottuk el. A munka áthúzódik 1984-re, s várhatóan az év második felében kerülhet publikálásra.

A büntetésvégrehajtási intézetek közművelődési könyvtárainak továbbfejlesztése érdekében előadásokat és konzultációkat tartottunk a nevelőtisztek számára, helyszíni vizsgálatok során adtunk könyvtárfejlesztési, módszertani tanácsokat. Kidolgoztuk a büntetésvégrehajtó intézetek könyvtárai számára alkalmazandó adatlapok mintáit.

A kórházi közművelődési könyvtárak helyzetfelmérése megkezdődött. A feldolgozás és a tanulmány elkészítése áthúzódik 1984-re.

Folyamatos szakmai kapcsolatot tartunk a MN könyvtáraival, részt vettünk a honvédségi közművelődési könyvtárosok országos továbbképzésén és tapasztalatcseréjén. Az MN felkérésére szakfelüyeleti vizsgálatot tartottunk az MN Művelődési Háza Könyvtárában és fiókkönyvtáraiban.

Felmértük a kísérleti Általános Művelődési Központok könyvtári helyzetét. A kitöltött adatlapok alapján a válaszok feldolgozása megkezdődött.

A hálózati központok gyermekkönyvtárosai, szakmódszertanosai részére országos értekezletet rendeztünk.

Folytattuk a tudományos minősítésre jelölhető könyvtárak felderítését, több mint 20 könyvtár pályázata érkezett be az év folyamán: ezeknek bizottsági megtárgyalására 1984. első negyedévében kerül sor.

Elkészült a Magyar Nemzeti Hangtár kialakításához szükséges kötelezpéldányrendelet módosításának tervezete. Az év során megalakult Nemzeti Hangtár előkészítő bizottsága titkári teendőit a KMK látja el. A létesítés érdekében megoldandó feladatok rendjéről programot készítettünk a minisztérium számára.

Elkészítettük az audiovizuális dokumentumok központi szolgáltatásának fejlesztési tervét.

A közművelődési könyvtári statisztikai adatok számítógépes feldolgozásának előkészítése megkezdődött. Szakértők közreműködésével elkészültek a javaslatok a statisztikai jelentőlap módosítására. A munka áthúzódik 1984-re, akkor készül el a jelentőlap mintája, majd az év folyamán fel kell készíteni a közművelődési könyvtárosokat az új módszer szerinti kitöltésre.

Szakfelüyeleti feladatok

Az elmúlt évben az OSZK-KMK feladatköre kibővült az országos könyvtári szakfelüyelet tervezésével, szervezésével és lebonyolításával járó teendőkkel, ennek megfelelően kialakítottuk e tevékenység működési rendjét. A vizsgálatok lebonyolításáért minden esetben a Hálózatfejlesztési, Koordinációs és Szakfelüyeleti Osztály egyik munkatársa volt felelős, az összegzett jelentést a vizsgálat lebonyolításával megbízott munkatárs állí-

totta össze. (A szakfelüyeleti dokumentumokat a Szakfelüyeleti Osztály öt évig őrzi, ezt követően a Könyvtártudományi Szakkönyvtár különgyűjteményébe kerülnek.)

Szakfelüyeleti feladatokról szólva el kell mondanunk, hogy jelentés készült a vidéki könyvtárakba kerülő regionális elosztású kötelespéldányok elhelyezési, feltárási és szolgáltatási helyzetéről az OSZK-val közös szakfelüyeleti vizsgálat eredményeként.

Tematikus vizsgálat volt: Fejér megyében, az Állami Gorkij Könyvtárban.

Általános felüyeleti vizsgálat volt: Heves és Zala megyében.

Gyűjteményfejlesztési és bibliográfiai tanácsadási feladatok

Elkészült és négy kötetben megjelent az *Új Könyvek 1982.* évi anyagának szakrendbe szerkesztett kumulációja és az éves anyag betűrendes mutatója. Az *Új Könyvek 32* száma jelent meg, 2773 tétellel.

A *Könyvtári kis tükör* c. sorozat munkálatait folytattuk. A "Természettudományok" c. kötet anyaggyűjtése részben elkészült.

Az "Orvostudomány – Mezőgazdaság" c. kötet 1983-ban nyomdába került.

Az "Általános művek, filozófia, pszichológia, vallás" c. kötet előző kiadása 1978-cal zárult, a most készülő 1979-től 1983-ig öleli fel az új anyagot. Az anyaggyűjtés lezárult.

Az "Irodalomtudomány, nyelvészet" c. kötet 1980-tól 1984-ig fogja felölelni az előző kiegészítő törzsanyagjellegű műveket. Az anyaggyűjtés folyamatos.

A "Prominens szerzők" c. kötet alapelveit rögzítő, szerkesztési elveit, szelektációs szempontjait kidolgozó műhelytanulmány elkészült, az anyaggyűjtés folyamatos.

Elkészült a *"Mintakatalógus a közös iskolai és gyermekkönyvtárak számára"* c. kiadvány második átdolgozott, bővített anyagának kézírata.

A könyvtári helyismereti munka kézikönyvének két fő fejezete elkészült, a kész mű 1984-ben nyomdába kerül.

A *helyismereti munka helyzete és fejlesztési feladatai* címmel módszertani konferenciát és tapasztalatcserét tartottunk a Kemenesaljai Napok keretében Celldömölkön, ahol számos kérdésben konszenzus született (helyismereti dokumentumok többszintű feldolgozása stb.).

Módszertani, kutatási, továbbképzési feladatok

Az állományépítési módszertani feladatok körében a közművelődési könyvtári gyakorlat elemzését tartottuk feladatnak.

Az állománygyarapítási döntésméchanizmus közelebbi megismerése érdekében a miskolci Városi Könyvtár megbízásunkból és irányításunkkal feltárta a közművelődési könyvtárakban az *Új Könyvek* alapján történő állománygyarapítási döntések főbb jellemzőit. A vizsgálatról jelentés készült.

Az állománykivonás közművelődési könyvtári gyakorlatáról helyzetfelmérést, ennek alapján módszertani javaslatot készítettünk.

A gyermekkönyvtári és a "felnőtt" könyvtári állomány párhuzamos beszerzésének kérdéseit a közművelődési könyvtárak állománygyarapításának vizsgálata keretében tanulmányoztuk és a "Mibe kerül?" c. kiadványunkban megjelentettük a tapasztalatok gyűjteményét.

A gyűjtemények feltárásával kapcsolatos feladatok

- A "Names of persons" c. IFLA segédletet magyarra fordítottuk, és köteté szerkesztve sokszorosításra leadtuk;
- a katalogizálás tankönyve előmunkálatait elkezdtük. Ennek keretében sajtó alá készítettük a "Példatár a könyvek bibliográfiai leírására" teljesen új kiadását; megszerveztük a katalogizálás ideiglenes jegyzetének sokszorosítását és kiadását;
- a dokumentumok formai feldolgozási munkafolyamatainak elemző leírása elkészült.

Könyvtárépítés, berendezés témában

- "A könyvtárépítés távlati" stratégia kidolgozása keretében a könyvtárak elhelyezési viszonyainak vizsgálata kezdődött el, a feladat célja, hogy rangsorolt fejlesztési terv álljon a döntéshozók rendelkezésére;
- az OSZK és az OSZK–KMK vári betelepítésének szakmai-technológiai feladataiban a felmerülő igényeknek megfelelően vettünk részt.

Kutatási feladatainkról szólva elsősorban a könyvtár társadalmi presztizsének megismerésére irányuló vállalkozásunkról szólunk.

"A közművelődési könyvtárak és társadalmi környezetünk" témakörben elkészült és sajtó alá került egy esettanulmánykötet. Szerkesztésre várnak a soron következő kötet tanulmányai (Kamarás István: Nagyköörös; Illés Sándor: Kartal; Böröndi Lajosné: Mosonmagyaróvár, Kötöttárugyár). További elkezdett munkák: Kopházi Ferenc: Nagybjom; Nyíri Lászlóné: Karcag.

A mindennapi élet viteléhez szükséges információk iránti igények vizsgálatának előzetes kutatási szakasza befejeződött. Új kutató irányításával és külső munkatársak segítségével a kutatás folytatása biztosítva van.

A közművelődési könyvtárosok szociológiai jellemzőinek adatfelvételére elkészült a próbakérdőív. Elkészültek továbbá az MM által kezdeményezett, minden könyvtártípust felölelő személyi adatgyűjtés adatlapjai.

A 15–18 éves korosztály olvasási és könyvtárhasználati szokásainak vizsgálatához a kérdőív elkészítése és a próbafelvétel feldolgozása után a Tömegkommunikációs Kutatóközpont és az Állami Népszámlányintézet Hivatal által előállított országos reprezentatív, 1000 fős mintán az adatfelvételt befejeztük, s megkezdjük a gépi feldolgozás előkészítését.

"Az olvasói ízlés alakulása a 70-es években" témakörből három tanulmány készült el: az olvasmánystruktúráról, a mai magyar irodalom iránti érdeklődés alakulásáról, valamint a férfiak és nők olvasói arculatáról.

"A házikönyvtár, mint szociológiai jelenség" témakör feldolgozási munkái folytak: az olvasási-olvasmánybeszerzési szokásokkal és az olvasási módokkal kapcsolatos téma-

körökben elkészültek a gépi táblázatok, illetve a speciális matematikai számítások. A témából résztanulmányok készültek, az összegző tanulmány írása 1984-re áthúzódik.

Az 1982. évi könyvtári kutatásokat az OMI KK-ban szerkesztett adatlapokon regisztráltuk. Ennek alapján jelentést küldtünk a nemzetközi szervezeteknek (ISORID), és dokumentáltuk a kutatási terveket a MAKSZAB-ban. Az intézményi átszervezéssel kapcsolatos intézkedésnek megfelelően a könyvtári kutatásokat nyilvántartó dokumentációt átadtuk az OSZK Kutatásszervezési csoportjának.

Továbbképzési feladataink teljesítése a terv szerint alakult:

- A közművelődési könyvtárak módszertani munkatársainak tanfolyamát intenzív szakasszal befejeztük;
- lezárult a gyerekekkel foglalkozó könyvtárosok egyéves továbbképző tanfolyama is;
- az időszaki kiadványok új bibliográfiai leírásáról két tanfolyamot tartottunk;
- az "A" típusú tanácsai könyvtárak állománygyarapítását vezető munkatársak részére is szerveztünk egy továbbképzést;
- a megyei könyvtárak igazgatóinak konferencia-sorozatot tartottunk a számítógépek könyvtári alkalmazásának lehetőségeiről;
- a régi és ritka könyvek kezeléséről féléves tanfolyamot szerveztünk egyházi, iskolai és közművelődési könyvtárosok számára. (A rendkívüli érdeklődés és a jelentkezők magas száma miatt a tanfolyamot 1984-ben meg kell ismételni.)
- a megyei továbbképzések szervezőinek, valamint a főiskolai oktatóknak egyéves továbbképzést indítottunk az olvasáspedagógia témakörében;
- az olvasószolgálatban dolgozó könyvtárosoknak egyéves továbbképzést indítottunk szépirodalomismereti témakörben.

Döntéshozókészítő feladatokat a képzés témakörben láttunk el.

- Az 1982/83 tanévben szervezett könyvtárkezelői tanfolyamok tapasztalatait írásban összegeztük és konferencián megvitattuk;
- a könyvtáros továbbképzés rendszeréről és perspektívájáról előterjesztés-tervezetet készítettünk;
- a különféle képzési szintekkel és formákkal kapcsolatos igények meghatározása érdekében vizsgálatokat folytattunk a közelmúlthoz mért változási tendenciákról.

A Könyvtártudományi Szakkönyvtár feladatai

A szakkönyvtár folyamatos, rendeltetésszerű üzemeltetése nyári szünet nélkül megtörtént.

A szakdolgozatok, disszertációk bibliográfiai leírásához és könyvtári kezeléséhez útmutató készült, kiadását visszatartottuk a készülő új szabvány miatt. 1984-ben kiadásra kerül.

Az útijelentések könyvtári kezeléséről az útmutató elkészült. Megjelenése 1984-ben várható.

A könyvtári és informatikai szakirodalom központi katalógusát naprakészen szerkesztettük.

A könyvtári, informatikai szakdolgozatok, disszertációk központi katalógusa elkészült.

A prospektustár gyűjtése és feldolgozása folyamatosan történt.

A szakirodalmi figyelőszolgálat folyamatosan működött.

A vári költözésre való felkészülés a terveknek megfelelően folyt (dokumentumkivonás, az állomány felállítási tervek, tárgyalások stb.). A dokumentumok átjelzetelését megkezdttük.

Állandó kiadványaink (Könyvtári Figyelő, KDSZ, MAKSZAB, HLISA, VELBI) szerkesztése folyamatos, a kiadványok kéziratait időben nyomdába adtuk.

A külföldi könyvtártudományi szakirodalom központi gyarapodási jegyzékének három száma megjelent, a 4., amely a decemberi anyagot is tartalmazni fogja, januárban került leadásra.

Szervezési és propaganda feladatok

Szervezési feladatok

Folytattuk a kiállítási anyagok bővítésére vonatkozó fotóztatási munkákat. Elkészültek a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem, a Petőfi Irodalmi Múzeum Könyvtára, a Hódmezővásárhelyi Gimnázium Könyvtára, a Miskolci Léway Könyvtár és a Sárospataki Művelődési Ház könyvtárának fotói, továbbá a híres könyvek fotómásolatai.

Közreműködtünk az olvasómozgalmak és pályázatok koordinálásában. Részt vettünk az *Olvasó ifjúságért* pályázat értékelésében, az MSZBT *Kell a jó könyv* pályázat indításában.

A hálózat központi propagandamunkával foglalkozó munkatársaknak két alkalommal tartottunk tapasztalatcserét. Első alkalommal az Olvasó ifjúságért pályázat gyakorlati eredményeiről, a fiatalok könyvtárhasználati nevelésének jól bevált módszereiről, második alkalommal "Társadalmunk könyvtárképe és a szükséges módosítás irányai" című témáról volt szó.

Döntéselőkészítő feladatok

Elkészítettük a könyv- és könyvtárpropaganda középtávú tervét és távlati koncepcióját. Az előterjesztést az MM erre az alkalomra összehívott bizottsága, valamint az országos könyvtári propagandabizottság vitatta meg.

Tömegkommunikációs tevékenység

1983-ban a Magyarországon megjelenő napilapokban, hetilapokban és folyóiratokban december közepéig több mint 1500 kisebb-nagyobb cikk jelent meg, ezeknek mintegy az egynegyede volt jelentősebb.

A központi lapok közül legtöbb publikációval a Magyar Nemzet jelentkezett (87 alkalom). A vidéki lapok közül első a Fejér megyei Hírlap (80, ezt követi a Kisalföld és a

Pest megyei Hírlap 70–70 cikkkel). Sajnálatos tény, hogy a folyóiratok közül alig-alig publikált egy-egy lap könyvtári témában. Életünk (1), Művészet (1), Társadalmi Szemle (1), Vigilia (2).

A Magyar Rádió adásaiban 130 alkalommal volt szó a figyelt könyvtári témáról. A tv műsoraiból 31 alkalmat jegyeztünk fel.

Sajtóösszekötői munkánk eredményének tulajdoníthatjuk a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának átadását és a Könyvtáros Egyesület vándorgyűlését kísérő sajtókampányt. Bőséges anyaggal segítettük a Művelődési Minisztérium Közgyűjteményi Főosztálya 1983. évi sajtótájékoztatóját.

A Magyar Rádió Krónika szerkesztőségével és a művelődéspolitikai rovattal rendszeres a kapcsolatunk, ennek eredményeképpen havonta kb. két alkalommal szóltak a könyvtárak helyzetéről, bajairól, szerepéről stb. A rendszeresen jelentkező *Láttuk-hallottuk* közművelődési negyedóra mellett, jelentős műsorként említhetjük meg a *Mozgásterek* adásait. A tv felhasználta az általunk bizosított anyagot a *Stúdió 83*, az *Ablak* és a *Kikapcsoló* című műsoraihoz, összesen 4–5 alkalommal – amely sajnos még mindig nagyon kevés.

Az év befejező negyedében fellendült a sajtómunka. Meg kell említeni a magyar-brit könyvtárügyi szimpoziumot, a Babits-centenáriumot, a Somogyi-könyvtár alapításának századik évfordulójára rendezett ünnepséget és a Gombocz István emlékülést, amelyekről szinte minden napilap hírt adott.

A tömegkommunikációs szervek részére öt *Könyvtári Hírlevelet* jelentettünk meg. Tájékoztatásaink láthatóan segítették a könyvtári munka sajtóját.

A Művelődési Minisztérium Könyvtári Osztályával közösen pályázatot hirdettünk az országos sajtó, valamint a rádió és a televízió munkatársai részére könyvtári témában.

* * *

Ha szakmai munkánk évi mérlegét akarjuk megcsinálni, két megközelítés kínálkozik. Az első a publikált munkatervvel való szembesítés, amely azt mutatja, hogy a leírt feladatok 95%-át teljesítettük. Az elmaradás okaként szinte minden esetben fellelhetők az "objektív tényezők" is: az anyagi ösztönzés korlátozott volta, a külső munkatársak pontatlan "bedolgozása" stb.

A másik megközelítés az összteljesítmény mérlegelése, amely azt mutatja, hogy a munkaterven kívül teljesített feladatok száma, némely esetben ezek szellemi munka és időigénye is megközelíti a tervezettekét. Ezekből, a legfontosabbakat is válogatva, lássunk egy kis ízelítőt:

- elvégeztük a VIZDOK szakkönyvtárának és információs osztályának időszi felülvizsgálatát, s erről értékelő jelentést készítettünk;
- részt vettünk a külföldi folyóiratok központi kurrens nyilvántartásának – az Országgyűlési Könyvtár és az OKT által szervezett – regisztrációs munkáiban;
- részt vettünk az új kötelempéldány rendelet és a központi katalógusokba történő bejelentési kötelezettségről szóló jogszabályok előkészítésében;

- elkészítettük a budapesti szakszervezeti könyvtárak szakfelügyeleti vizsgálatáról készült összefoglaló jelentést;
- tanácsadással segítettük a BM Központi Könyvtárát, a Baranya megyei SZMT könyvtárát, a Komárom megyei SZMT könyvtárát;
- részt vettünk a pedagógusok munkaidejéről szóló miniszteri utasítás értelmezésére kiadott irányelvek kidolgozásában;
- részt vettünk a közgyűjtemények gazdálkodásának korszerűsítését célzó, könyvtári javaslat kidolgozásában;
- folyamatosan véleményeztük a hozzánk érkezett különféle témájú előterjesztéseket, jogi-szakmai tanácsadással álltunk a hozzánk fordulóknak segítségére;
- közreműködtünk A Nagyvilág repertórium 1970–1980. kéziratának lektorálás utáni szerkesztési és technikai szerkesztési munkálataiban;
- költségvetési kalkulációkat végeztünk, módszertani javaslatokat állítottunk össze a közművelődési és iskolai könyvtárak állománygyarapításához. A tanulmányt az OPKM-mel közösen megjelentettük;
- a megyei könyvtáraknál rendszeresen vizsgáltuk a leíró katalógusok helyzetét az új szabványok bevezetését követően. A tapasztalatokat szakmai tanácskozásokon értékeltük;
- az alábbi könyvtárak bővítéséhez, illetve berendezéséhez térítésmentes tervjavaslatot készítettünk: Agrártudományi Egyetem, Keszthely; Tanárképző Főiskola, Kaposvár; Magyar Írók Szövetsége; VIDEOTON, Székesfehérvár; ELTE Ortutay Emlékkönyvtár; Pénzügyi Főiskola; Városi Könyvtár, Baja; MEDOSZ, Központi Könyvtár; Nagyatád; Mátészalka, Várpalota, Ráckeve, Kisújszállás, Hatvan; Református Kollégium, Debrecen; OSZK állománygyarapítási; OSZK ideiglenes olvasószolgálati program;
- a Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtára, a debreceni és nyíregyházi megyei könyvtárak, a Nógrád Megyei SZMT Könyvtár, a FSZEK stb. számára könyvtári reprográfiai, mikrofilm, számítástechnikai és biztonságtechnikai felszerelési kérdésekben adtunk szaktanácsot;
- a könyvtárosok munkahelyváltozásait, a munkaerő kereslet és kínálat alakulását Heves megye könyvtárosai körében vizsgáltuk. Az anyaggyűjtés lezárult, a kutatás zárójelentése elkészült;
- összegeztük a Magyarországon dolgozó könyvtárosok iskolai végzettségének és szakmai képzettségének alakulását 1974–1982 között;
- elkészítettük az *Időszerű nemzetközi kérdések* c. bibliográfiai kiadványt, amelynek sikerét bizonyította, hogy a budapesti és más pártbizottságok kérésére a kiadvány újabb kiadására is sor került.

SZENTE FERENC